

TARPDALYKINIS INTEGRAVIMAS
LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS, TEATRO INTEGRUOTA PAMOKA
(pateikė lietuvių kalbos mokytoja metodininkė Ugnė Ligeikė,
teatro mokytojas metodininkas Gintaras Tubelis)

Integruota pamoka III gimnazijos klasės mokiniams

Tema

Psichologinė ir socialinė Jono Biliūno kūrinio tikrovės analizė scenoje

TIKSLAS – sukurti etiudą, kuriame inscenizuojama pasirinkto Jono Biliūno kūrinio analizė, atskleidžiami veikėjų psichologiniai portretai, pagrindinės teksto idėjos ir moralinės nuostatos.

GEBĖJIMAI. Gebės analizuoti, kritiškai vertinti ir aktualizuoti kūrinį bei sieti jį su individualia patirtimi, kritiškai vertinti savo bei kitų kūrybą. Lavins kritinio ir kūrybinio mąstymo gebėjimus. Lavins komandinio darbo įgūdžius. Remdamiesi kūrinio ir veikėjų analize bei asmenine patirtimi ir kultūrinėmis žiniomis, gebės įtaigiai perteikti sukurtą tekstą.

ŽINIOS IR SUPRATIMAS.

1. Sukurs 10 – 15 minučių etiudą, išsirinkus vieną ar kelis svarbiausius pasirinkto kūrinio epizodus.
2. Atsakys į klasės draugų klausimus, diskutuos, pagrįs savo kūrybinius sprendimus.
3. Komentuos kitų klasės draugų sukurtus etiudus.

PASIRUOŠIMAS INTEGRUOTAI PAMOKAI

1. **Lietuvių kalbos pamokose** analizuojamos Jono Biliūno novelės „Vagis“, „Laimės žiburys“, „Ubagas“, „Lazda“ ir apysaka „Liūdna pasaka“.
2. **Teatro pamokos**

Pasak Vytauto Kontrimo, būtina išsiaiškinti, kas yra etiudas.

Pats žodis yra kilęs iš prancūziško žodžio „études“ – mokyti. Terminų žodynas (www.zodynas.lt) pateikia štai tokius žodžio „etiudas“ paaiškinimus:

- 1) nedidelis dailės kūrinys iš natūros (dažnai pagalbinio pobūdžio);
- 2) literatūrinė, mokslinė, filosofinė apybraiža, pateikianti dalyko metmenis;
- 3) muzikinė pjesė technikai lavinti, meistriškumui rodyti;
- 4) teatrinis improvizacinis pratimas aktorius meistriškumui ugdyti, vaidmens metmenims kurti;
- 5) šachmatų ar šaškių uždavinys, nenurodant ėjimų skaičiaus.

Štai keli variantai, kuriuos, ilgai negalvodami, išsakė tie, kurie savo profesinėje veikloje vartoja žodį „etiudas“:

1.

Etiudas – tai trumpas nutikimas arba labai trumpa istorija, pasaka, kurioje gali dalyvauti vienas ar daugiau žmonių, kurioje būtinai turi kas nors įvykti ar pasikeisti, o dalyvaujantieji pasakoje / istorijoje turi sureaguoti į pasikeitimą arba kažką suprasti, ko nors pasimokyti.

2.

Tai tokia trumpa istorija, kurioje kažkas būtinai turi nutikti. Kad žiūrėdami mes suprastume, kaip ta istorija prasidėjo, kas joje atsitiko ir kaip ji pasibaigė.

3.

Etiudas yra trumpas spektaklis, turintis pradžią, kurioje paaiškėja, kur vyksta veiksmas ir ką vaidinantis žmogus veikia. Tada kažkas atsitinka. Po įvykio reikia kažkokio pasikeitimo, reakcijos.

4.

Pavyzdžiui, nukrinta plyta ant galvos, kas nors perskaito laišką su bloga / gera žinia ir kažkaip sureaguoja. Ar etiudas geras, priklauso nuo to, kiek įdomiai ar paradoksaliai sugalvojame aplinkybes, kokį įdomų įvykį pasirenkame ir kaip netikėtai sureaguoja, pasikeičia personažas.

5.

Etiudas – tai trumpa vaidinimo forma, pagrįsta aiškia dramos struktūra (turi būti ekspozicija, veiksmo plėtojimas, kulminacija, atomazga, pabaiga).

6.

Etiudas – kai ko nors labai labai nori, bet kažkas labai trukdo tai gauti (tai būtų veiksmo plėtojimas), tada galiausiai kažkaip įveiki (įvykis), po visko labai džiaugiesi, kad pavyko, arba labai liūdi, kad nepavyko (veiksmo atomazga).

Nepriklausomai nuo apibrėžimo, etiudas turi nekintamas privalomas struktūrinės dalis.

Etiudą sudaro:

- 1) veiksmo užuomazga,
- 2) veiksmo dėstymas,
- 3) pagrindinis įvykis,
- 4) kulminacija,
- 5) atomazga,

6) pabaiga.

1) Veiksmo užuomazgoje yra pristatomi veikėjai, būsima istorija. Dalinai nusakomi veikėjų santykiai, jų charakteriai. Žiūrovas supažindinamas su būsimo etiudo žanru, vaidybos maniera, stilistika, scenos apipavidalinimu, kostiumais. „Įvedamas“ į atmosferą. Ši dalis – tai tarsi viso etiudo vizitinė kortelė. Svarbu neperšokti šios dalies, nepaskubėti ir nuosekliai, palaipsniui žiūrovą įvesti į kitą etiudo dalį. Dažnai pasitaikanti studentų klaida – šios dalies nebuvimas. Studentai etiudą iškart pradeda nuo veiksmo plėtojimo, nepaisydami nuoseklaus veiksmo eigos plėtojimo. Psichologų tyrimais nustatyta, kad, jeigu filmo pradžioje žiūrovų dėmesys prikaustomas per pirmąsias dvi minutes, tai yra didžiulė tikimybė, kad, jeigu vėliau filmo siužetas nebus toks įdomus, žiūrovai vis tiek kantriai žiūrės filmą (Parkinson D., 1995). Taigi, galime teigti, kad ir teatre, rodant etiudus, labai svarbios yra pirmosios minutės, ekspozicija, veikėjų, aplinkybių, stilistikos, atmosferos pristatymas. Kai žiūrovai pozityviai nusiteikę, svarbu jų nenuvilti, nuo pirmųjų akimirklų sudominti, intriguoti ir kviesti kelionei į veiksmo dėstymo dalį.

2) Veiksmo dėstyje toliau plėtojama siužetinė linija, atsitikimų seka, veikėjų santykiai, charakteriai. Šioje dalyje per veiksmus ir įvykius mes sužinome apie veikiančius personažus per jų tekstus, vertinimus, veiksmus ir smulkius įvykius, bet svarbiausia – žinoti, kad šioje dalyje žiūrovas turi jausti, jog tuoj įvyks kažkas svarbaus. Tarsi pasakojant anekdotą, pirmiausia nusakoma, kas veikia ir kur. Vėliau pasakojama, kas vyksta, bet pasakojant visi jaučia, kad tuoj bus kažkoks pokštas. Lygiai taip pat šioje etiudo dalyje yra plėtojama etiudo situacija, puoselėjant nuojautą, kad artėja svarbiausias – pagrindinis – įvykis.

3) Pagrindinis įvykis – tai toks veiksmo taškas, kuris paveikia visus scenoje esančius veikėjus. Etiude gali būti daugybė įvykių, kurie gali būti susiję su kiekvienu personažu atskirai ar jungiantys visus kartu, bet pagrindinis etiudo įvykis yra tas, kuris keičia iki tol buvusią atmosferą, keičia kiekvieną veikėją ir sukuria naujas aplinkybes. Kai įvyksta pagrindinis įvykis, žiūrovai laukia kitos etiudo dalies, nes nori sužinoti, kas ir kaip pasikeitė, kaip keisis etiudo siužetas toliau. Kuriant etiudą, labai svarbu nustatyti, kuris įvykis bus pagrindinis. Jo vieta priklauso nuo meninių sprendimų, jis gali nutikti ir etiudo pradžioje, gali vykti viduryje, gali būti nuspėjamas, gali būti netikėtas. Tai priklauso nuo menininkų pasirinkimo. Bet labai svarbu, kad etiudas nesibaigtų pagrindiniu įvykiu. Jeigu taip atsitinka, žiūrovai lieka nepasitenkinę, jiems buvo sukurta situacija ir, kai tikrai visiems pasidarė įdomu, etiudas baigėsi. Todėl po pagrindinio įvykio veiksmas būtinai turi tęstis toliau.

4) Kulminacija yra aukščiausia etiudo emocinė vieta. Joje konfliktas ar susikūrusios aplinkybės, vertinimai, veiksmo pasikeitimai nulemia aukščiausią etiudo emocinį tašką. Kulminacija gali sutapti su pagrindiniu įvykiu, bet gali egzistuoti ir atskirai. Kulminaciją svarbu pateisinti logine etiudo veiksmų seka. Ji turi būti pateisinta ir pajausta, nes, jeigu kulminaciją suvaidiname tik techniškai, žiūrovas atitolsta ir nepatiria to kartu su sceniniu veiksmu.

5) Atomazga – tai veiksmas, vykstantis po pagrindinio įvykio. Kai žiūrovai suvokia, kas įvyko, viduje kyla klausimų, pvz., kas dabar bus? Kaip į tai sureaguos etiudo veikėjai? Tada žiūrovas, maksimaliai pasiruošęs priimti informaciją, nori patirti, nori būti nustebintas, pamatyti netikėtus personažų pasikeitimus, reakcijas, sprendimus. Jeigu atomazgoje siužetas nuspėjamas arba nuobodus, žiūrovų dėmesys prarandamas. Tada publika vertina taip: „Va, jau, atrodo, buvo kažkas, bet nieko gero neįvyko.“ Tokie vertinimai aptarimuose nuskamba tada, kai pagrindinis įvykis vyko laiku ir vietoje, o atomazga buvo neoriginali, nepripildyta loginių, originalių veikėjų pasikeitimą atskleidžiančių veiksmų. Todėl atomazga turi būti nuspėjama, originali, meniška. Bet

yra ir kitas kraštutinis, kurį reikia paminėti. Atomazga privalo būti logiškai pagrįsta. Jeigu, kurdami etiudą, bandysite nustebinti netikėta atomazga, bet ji neturės loginio pateisinimo, tai žiūrovas jausis tarsi apgautas. Reakcijas ir veiksmus, pasikeitimus turi pateisinti veikėjų logika. Net absurdo žanro etiude turi būti savita logika. Jeigu etiudo siužetas logiškai pagrįstas, tada publika tiki ir seka veiksmą, pergyvendama kartu.

6) Pabaiga – tai etiudo sudedamoji dalis, kuri labiausiai priklauso nuo meninio skonio ir kūrybiškumo. Profesionalūs režisieriai šią dalį pasilieka pačiai kūrybinio proceso pabaigai. Pabaigą reikia kurti, atsižvelgiant į tai, koks yra etiudas, koks žanras, vaidybos stilius, kaip susikristalيزuoja veiksmų linija. Nes pabaiga gali apibendrinti, moralizuoti, labai stipriai emociškai paveikti: nuraminti arba įaudrinti publiką. Yra keletas klasikinių pabaigos modeliavimo formų. Pvz., pabaiga susiejama su vaidinimo pradžia; pabaigoje nuspėjamas naujas įvykis (laukite tęsinio); pabaigoje apibendrinamas visas vykęs veiksmas.

Kiekvienas kūrėjas gali savitai manipuliuoti etiudo struktūros išdėstymu. Tarkime, gali būti, kad etiudas prasideda nuo pagrindinio įvykio, neduodamas publikai įsibėgėti. Gali būti, kad pabaigos išvis nėra, arba ji tokia staigi ir netikėta, kad net sukrečia. Visa tai priklauso nuo etiudo pagrindinės minties. Visos meninės formos naudojamos taip, kad žiūrovą maksimaliai pasiektų ta pagrindinė mintis, kurią norite išsakyti meniniu kūriniu.

3. **Mokytojai mokiniams pateikia užduotį:** dirbdami grupėmis parenkite trumpą Biliūno kūrinio pristatymą ir **sukurkite etiudą**, kuriame inscenizuojama vieno iš pamokose nagrinėtų Biliūno tekstų analizė, atskleidžiami veikėjų psichologiniai portretai, pagrindinės teksto idėjos ir moralinės nuostatos. **Trumpą kūrinio pristatymą ir etiudą** (13 – 15 minučių) sukurkite išsirinę kelis svarbiausius inscenizuojamo teksto epizodus (I grupė – „Laimės žiburys“, II grupė – „Ubagas“, III grupė – „Liūdna pasaka“, IV grupė – „Vagis“, V grupė – „Lazda“).

Pristatymo eiga:

1. Trumpai, bet išradingai priminkite žiūrovams, apie ką yra Jūsų pristatomas kūrinys (siužetą, veikėjus, svarbiausias idėjas, istorinį kultūrinį kontekstą (jei jis svarbus), problemas, simbolių prasmę ir kt. (iki 5 minučių). Siekite savo kalbą su pasirinkta kūrinio epizodu, kuriuos vėliau analizuosite, nuotaika, kuriama aplinka, veikėjų emocijų būseną ir kt. Trumpo kūrinio aptarimo formą pasirinkite patys.
2. Kelių (trijų-keturių) Jūsų pasirinktų epizodų analizė-etiudas (8 – 10 minučių). Etiude turi atsiskleisti veikėjų emocijinė-psichologinė būseną, esminės kūrinio mintys, jūsų požiūris į Biliūno kūrinį. Etiude taip pat turi veikti ir Biliūno figūra, būti pristatomas jo gyvenimo kontekstas ir/arba kūrybos bruožai. Nereikia iliustruoti kūrinio pažodžiui, vaidinti to, kas parašyta, tačiau svarbu savo etiudu papasakoti esmines teksto idėjas, tai, kas Jums atrodo reikšminga, veikėjų dvasinį pasaulį, išgyvenimus, savijautą.

INTEGRUOTA PAMOKA

Integruotos pamokos metu vyksta sukurtų etiudų pristatymas, komentavimas, įsivertinimas ir vertinimas.

Mokiniai pristato sukurtus etiudus, atsako į klasės draugų pateiktus klausimus.

Galutinis vertinimas susideda iš mokinių ir mokytojų suminio vertinimo.